

1.04 Strokovni članek

UDK 930.25:94(497.4)"1941/1945"

Prejeto: 18. 3. 2014

Arhivsko gradivo nemških okupacijskih oblasti, ki se nanaša na slovensko okupirano ozemlje v arhivih in knjižnicah v tujini

VINKO SKITEK

univerzitetni diplomirani zgodovinar, kustos

Vrhe 28a, SI-2380 Slovenj Gradec

e-pošta: vinko.skitek@gmail.com

Izvleček

Avtor v prispevku govori o arhivskem gradivu, ki ga je ustvaril nemški okupator oziroma nemška civilna oblast med drugo svetovno vojno na Koroškem, Gorenjskem in Spodnjem Štajerskem. Posebnost tega gradiva je, da je shranjeno v nemškem zveznem arhivu v Berlinu oziroma v Bundesarchiv Berlin. Gradivo ni shranjeno v enotnem fondu, ampak so posamezni dokumenti shranjeni v različnih fondih, glede na nastanek. Posebnost tega gradiva je tudi, da se ga precej nanaša na t. i. Zasedena območja Koroške in Kranjske, to je na Gorenjsko in na Mežiško dolino. Del gradiva se nanaša tudi na območje Spodnje Štajerske. Nekaj gradiva, ki se nanaša na obravnavano območje, je shranjenega tudi v arhivu nemškega zunanjega ministrstva, nekaj pa v izpostavi nemškega arhiva v Koblenzu. Predvsem to gradivo obsega plakate in razglase.

Abstract

ARCHIVES OF THE GERMAN OCCUPATION AUTHORITIES CONCERNING
THE SLOVENIAN TERRITORIES AND KEPT IN ARCHIVE ORGANISATIONS
AND LIBRARIES ABROAD

This article focuses on the archives produced by the German civil authorities during World War II in Carinthia, Upper Carniola and Lower Styria. An interesting fact about these records is that they are kept at the German Federal Archives (Bundesarchiv) in Berlin. Rather than being kept together in a single fond, the individual documents are scattered and included in several different fonds based on the principle of provenance. Another interesting fact is that many of the documents refer to the so-called occupied territories of Carinthia and Carniola, i.e. Upper Carniola and the Mežiška Valley, while some of them refer to the Lower Styria region. Some of the discussed records (mostly posters and proclamations) are kept at the archive of the German Ministry of Foreign Affairs and at the branch office of the Bundesarchiv in Koblenz.

Ključne besede:

Mežiška dolina,
1941–1945,
nemška
okupacija,
Koroška,
Gorenjska,
Spodnja
Štajerska,
arhivsko gradivo

Key-words:

the Mežiška
Valley,
1941-1945,
German
occupation,
Carinthia,
Upper Carniola,
Lower Styria,
archives

Zgodovinsko ozadje

Z nemškim napadom na Kraljevino Jugoslavijo 6. 4. 1941 in hitro nemško zmago nad Kraljevino Jugoslavijo je dosegla vihra druge svetovne vojne tudi naše, slovensko ozemlje. Po nemški vojaški zasedbi Gorenjske, Spodnje Štajerske, štirih vasi v Prekmurju, Jezerskega in Mežiške doline je vojaška uprava upravljala navedene pokrajine do 14. 4. 1941. Ozemlje, ki ga je zasedla nemška vojska, je upravljala vrhovni poveljnik kopenske vojske, generalfeldmaršal von Brauchitsch.¹ Sam nemški prodor na slovensko območje je trajal zgolj nekaj dni. Nemške vojaške enote so ponekod na slovenskem doživele lep sprejem. Po kapitulaciji Kraljevine Jugoslavije 17. 4. 1941 so si avstrijske nacistične oblasti na Koroškem in Štajerskem prizadevale prevzeti glavno vlogo pri vključevanju zasedenih slovenskih območij v nemško državo. Hotele so prevzeti vlogo, ki so jo Nemci prevzeli ob avstrijski združitvi z Nemčijo leta 1938. Hitler se ni strinjal, da bi koroški in štajerski nacisti sami izvajali okupacijsko politiko brez neposrednega nadzora iz Berlina, zato je nekoliko preuredil načrte za hitro vključitev teh pokrajin v nemško državo. Izdelala sta jih oba gauleiterja na Štajerskem in Koroškem še pred začetkom vojne.

Vojaška oblast je Slovincem na območju Mežiške doline, sklepamo pa lahko, da tudi na drugih slovenskih območjih, ki so jih zasedli Nemci, v okviru onemogočanja nadaljnjega upora začela takoj zasegati vrednejše in pomembnejše premičnine, na primer motorna kolesa, osebna in tovorna vozila, pisalne stroje ter druge vredne predmete.² Na delu slovenskega ozemlja, ki so ga zasedle nemške enote, so kraji takoj po začetku okupacije dobili novo podobo. Hiše ob cestah so morale izobesiti nemške zastave, ki so jih domačini, t. i. folksdojčerji, vsiljevali ljudem. Odstranili so slovenske napise in slovenska topografska imena ter jih zamenjali z nemškimi. V Celovcu so aprila 1941 v uradu za propagando koroškega gaua natisnili propagandni letak, s katerim so nagovarjali vse prebivalce Mežiške doline, Dravograda in Jezerskega s parolo, da je zanje prišla ura osvoboditve izpod srbskega terorja in da se vračajo domov v Rajh in da jih veliko nemško občestvo in nemška država z veseljem sprejemata.³

Ob vdoru nemške vojske v naše kraje so nemški uslužbenci, ki so bili določeni za prevzem oblasti po občinah, prejeli zapiske tukajšnjih nemških agentov. Ti so nove uslužbenke seznanili s krajevnimi razmerami in jih opozorili na vodilne Slovence, določene za aretacijo in izgon.⁴ Tako so v prvih dneh okupacije Nemci začeli aretacije slovenskih političnih in kulturnih delavcev ter učiteljev, duhovnikov in vseh drugih vidnih pripadnikov slovenskega naroda in jih določili za izgon, nekatere v Srbijo in na Hrvaško, nekatere pa v taborišča na Zgornje Štajersko.⁵ Nato je 14. 4. 1941 Hitler izdal ukaz, s katerim je na slovenskih zasedenih ozemljih uvedel začasno civilno upravo, kakršna je bila v Alzaciji, Loreni in Luksemburgu.⁶ Obstajala naj bi, dokler dežele ne bi bile pripravljene za priključitev k Tretjemu rajhu. Nemci so ozemlja, ki so jih na slovenskem zasedli, razdelili na dvoje in v vsakem delu uvedli svojo civilno upravo, vodila pa sta jo vodja civilne uprave, ki ju je imenoval Hitler. Za območje Spodnje Štajerske in štirih vasi v Prekmurju so oblikovali civilno upravo s sedežem v Mariboru. Vodja je imel naziv *Chef der Zivilverwaltung für die Untersteiermark* oziroma *šef civilne uprave za Spodnjo Štajersko*, njegov urad pa se je imenoval *Amt des Chefs der Zivilverwaltung für die Untersteiermark* oziroma *Urad šefa civilne uprave za*

¹ Ferenc: *Nacistična raznarodovalna politika*, str. 138.

² AS 1692, t. e. 1, Volksgenossen, Gutenstein, 11. april. 1941.

³ AS 1692, t. e. 1, Miesstaler, Unterdrauburger, Seeländer! Die Stunde der Befreiung ist gekommen!, Klagenfurt, april 1941.

⁴ Žolnir - Pavlin: *Protifašistični odpor*, str. 20.

⁵ Stückler: *Duhovnik med okupacijo in revolucijo*, str. 22.

⁶ Žolnir - Pavlin: *Protifašistični odpor*, str. 18.

Spodnjo Štajersko.⁷ Območja Zgornje Kranjske oziroma Gorenjske z Zasavjem in Mežiško dolino z Dravogradom so združili v drugo ločeno območje civilne uprave. Za vsa ta ozemlja so uporabljali izraz Zasedena območja Koroške in Kranjske oziroma *Besetzte Gebiete Kärntens und Krains*. V tej odredbi je Hitler odločil, da bo to prehodna civilna uprava in da jo bo vodil vodja civilne uprave. Za Gorenjsko, Mežiško dolino in Dravograd je bil to namestnik *gauleiterja* na Koroškem, državni namestnik na Koroškem in vodja nacistične stranke na Koroškem Franz Kutschera. Na Spodnjem Štajerskem je Hitler uvedel enako obliko civilne uprave in za vodjo imenoval dr. Sigfrieda Uiberreitherja.⁸ Vsako izmed teh dveh območij civilnih uprav je dobilo tudi svoj uradni list. Na območju Spodnje Štajerske je bil to *Verordnungs- und Amtsblatt des Chefs der Zivilverwaltung in der Untersteiermark* oziroma *Uradni list šefa civilne uprave za zasedena območja Spodnje Štajerske*. Na zasedenih območjih Koroške in Kranjske pa se je uradni list imenoval *Verordnungs- und Amtsblatt des Chefs der Zivilverwaltung für die besetzten Gebiete Kärntens und Krains* oziroma *Uradni list šefa civilne uprave za zasedena območja Koroške in Kranjske*. A sta bili v letu 1941 kar dve različici tega uradnega lista, ena za Gorenjsko in ena za Mežiško dolino. Tako je imel uradni list za Gorenjsko v letu 1941 poleg prej omenjenega naslova dodan še podnaslov *Nicht gültig für den Bereich des politischen Kommissars in Unterdrauburg* oziroma *ne velja za področje političnega komisarja v Dravogradu*. To je pomenilo, da vsebina, ki je bila objavljena v njem, ni veljala na območju Mežiške doline. Ta je bil v letu 1941 dvojezičen, nemško-slovenski, od leta 1942 naprej (razen 18. številke, ki je bila tudi dvojezična) pa samo enojezičen, in sicer v nemškem jeziku. Nasprotno pa je imel uradni list za Mežiško dolino dodan podnaslov *Nur gültig für den Bereich des politischen Kommissars in Unterdrauburg* oziroma *velja samo na področju političnega komisarja v Dravogradu*. To pa je pomenilo, da se je njegova vsebina nanašala izključno na Mežiško dolino. Ta uradni list je bil, razen prve številke, ki je bila nemško-slovenska, v celoti v nemškem jeziku. A so bili ukrepi za obe območji ob primerjavi vsebine obeh uradnih listov zelo podobni. Oba uradna lista sta ločeno izhajala samo v letu 1941, potem pa so ju združili ter za celotno območje te civilne uprave imeli do konca vojne enoten uradni list.⁹

Nemci so na zasedenih slovenskih ozemljih z odredbo dne 25. 6. 1941 ustanovili politične okraje, ki so bili državnoupravni okraji in samoupravne ustanove. Na zasedenih območjih Koroške in Kranjske jih je bilo pet, in sicer v Kranju, Kamniku, Radovljici, Litiji in v Dravogradu. Na območju civilne uprave za Spodnjo Štajersko so bili ustanovljeni politični okraji Maribor mesto, Maribor desni breg, Maribor levi breg, Ptuj z okolico, Mesto Ptuj, Mesto Celje, Celje z okolico, Ljutomer, Slovenj Gradec, Šmarje pri Jelšah, Laško, Gornji Grad, Brežice, Radlje in Konjice.¹⁰ Iz območja civilne uprave za Spodnjo Štajersko pa so sredi junija 1941 izvzeli štiri vasi v Prekmurju in jih priključili h *Gauu* Štajerska. Te vasi oziroma občine so bile: Fikšinci/Füxelsdorf, Kramarovci/Sinnersdorf, Ocince/Guizenhof in Serdica/Rotenberg, in v njih so začeli veljati predpisi iz *Gaua* Štajerska. Za te občine je postal odgovoren politični komisar, deželni svetnik v Gornji Radgoni.¹¹ Politične okraje so vodili od šefa civilne uprave imenovani politični komisarji, ki so imeli vsak v svojem političnem okraju enako oblast, kot jo je imel šef civilne uprave na zasedenih ozemljih, poleg tega pa je njihova oblast zajemala še področja pošte, železnice, pravosodja, financ, delovnega, prehranskega in katastrskega urada, bolniške blagajne in druga, tako da so imeli

⁷ Ferenc: *Nacistična raznarodovalna politika*, str. 140, 141.

⁸ Prav tam.

⁹ ÖNB, *Verordnungs*, Jahrgang 1941–1945 in *Verordnungs*, Jahrgang 1941.

¹⁰ Ferenc: *Nacistična in raznarodovalna politika*, str. 145, 146.

¹¹ BArch, R2301/1969, Eingliederung von 4 bisher jugoslawischen Gemeinden in das Reichsgebiet, Berlin 18. 6. 1941.

večja pooblastila kot deželni svetniki v Rajhu.¹² Politični komisar je bil za svoja dejanja odgovoren le šefu civilne uprave, v zadevah, povezanih z nemštvom, pa pooblaščenca državnega komisarja za utrjevanje nemštva, ki je imel tudi svoj sedež na Bledu. Politični komisar je načeloval vsakemu okraju in v njem imel popolno oblast, primerljivo s tisto, ki jo je imel in izvrševal vodja civilne uprave na zasedenih območjih. Njemu je bil tudi osebno odgovoren, če ni izpolnil nalog, ki jih je dobil od civilne uprave.¹³

Zaradi pomanjkanja nemškega uradništva in da bi bila uprava na Spodnjem Štajerskem, Gorenjskem in v Mežiški dolini enaka kot v pokrajinah nekdanje Avstrije, so okraje preoblikovali v deželna okrožja. Na Spodnjem Štajerskem se je to zgodilo 1. 7. 1941, ko so najprej ukinili okraje in ustanovili pet podeželskih okrožij, in sicer Maribor podeželje, Ptuj, Celje, Trbovlje, Brežice in eno mestno okrožje Maribor mesto, nekdanji ljutomerski okraj pa so priključili deželnemu okrožju Radgona.¹⁴ Na Gorenjskem so takšno reorganizacijo izvedli 25. 7. 1941, veljati pa je začela 1. 8. 1941. Tako so ustanovili tri deželna okrožja, in sicer Kranj, Kamnik in Radovljica. Med zadnjimi območji, ki so doživela reorganizacijo civilne uprave za zasedena območja Koroške in Kranjske, je bil dravograjski okraj. Razdelili so ga 20. 1. 1942, in to tako, da so Dravograd priključili koroškemu deželnemu okrožju Wolfsberg, Mežiško dolino in Jezersko pa koroškemu deželnemu okrožju Velikovec.¹⁵ Na ta način so nemške oblasti občine Mežiške doline ponovno združile s Koroško in koroškim *gauom* ter nacistično Nemčijo. To nam potrjuje odredba z dne 28. 10. 1941, saj so bile, po pisanju civilne uprave sodeč, priprave na priključitev Mežiške doline Nemčiji končane in je bila pot do vključitve tega območja v sklop nemške države odprta. Čeprav je Mežiška dolina s tem postala del Nemčije, pa je bila na nekaterih delovnih področjih še vedno del zasedenih območij. S tem sta oba deželna svetnika (velikovški in wolfsberški) prevzela naloge prejšnjega političnega komisarja v političnem okraju Dravograd v okviru zasedenih območij Koroške in Kranjske.¹⁶ Prej omenjena okrožja so vodili okrožni politični komisarji, ki so jih 1. 2. 1942 preimenovali v deželne svetnike (*Landrat*), mariborskega pa v nadžupana (*Oberbürgermeister*).¹⁷ Posamezna deželna okrožja so svojo oblast in naloge izvajala v prvih letih vojne z izdajanjem odredb, katere so bile objavljene v uradnem glasilu deželnega okrožja. Nadzor nad delovanjem deželnih okrožij in pred njimi okrajev je izvrševal šef civilne uprave. Novi deželni svetniki pa so imeli tudi zmanjšane pristojnosti v primerjavi s prejšnjimi političnimi komisarji, saj so jim odvzeli pristojnosti v zadevah pravosodja, pošte, železnice in financ.¹⁸

Najnižja upravna stopnja oblasti je bila lokalna oblast in tudi na zasedenih območjih ni bilo nič drugače. Delovanje okupacijskih občin je bilo na začetku urejeno z občinskimi komisarji. Vodili so delovanje občin. Njihova naloga je bila skrbeti za uresničevanje odredb in zakonov v vsakdanjem življenju prebivalcev, ki jih je izdajal šef civilne uprave, vlada v Berlinu ali pa kar sam Hitler. Ob začetku okupacije so oblasti najprej ukinile vse dotedanje zakonske predpise, ki so

¹² Prav tam.

¹³ Ferenc: *Nacistična in raznarodovalna politika*, str. 145; ANK, Verordnungs und Amtsblatt des Chefs der Zivilverwaltung, Klagenfurt, 23. Mai 1941, Stück 3, Verordnung, betreffend die Pflicht zur Arbeit, str. 11.

¹⁴ Ferenc: *Nacistična in raznarodovalna politika*, str. 146, 147.

¹⁵ KDAC, Verordnungs und Amtsblatt, Veldes am 1. August, 1941, Stück 19, Verordnung vom 25. Juli 1941 über die Verwaltungsgliederung in den besetzten Gebieten, str. 197, 198, Verordnungs und Amtsblatt, Klagenfurt am 14. Jänner, 1942, Stück 1, Verordnung von 9. Jänner 1942 über die Verwaltung in Unterdrauburg und im Mießtal, str. 2.

¹⁶ ÖNB, Verordnungs, Nur gültig für den Bereich des politischen Kommissars in Unterdrauburg, Klagenfurt, 30. Oktober 1941, Stück 21, Verordnung vom 28. Oktober 1941 über die Verwaltungsgliederung des Mießtales, str. 143.

¹⁷ Ferenc: *Okupacijska uprava na Slovenskem*, str. 31–56.

¹⁸ Ferenc: *Nacistična in raznarodovalna politika*, str. 141–147.

urejali delovanje občin. Le-te so potem vodili občinski komisarji. Imenovali so jih politični komisarji. Vodili so lahko eno ali več občin skupaj.¹⁹ Občinski komisarji so bili pri svojem delu pri uveljavljanju državnih zakonov vezani na navodila političnega komisarja.²⁰ Vpeljava nemškega občinskega reda na Gorenjskem in v Mežiški dolini dne 26. 10. 1942 je naredila nekaj sprememb v upravi in delovanju občin. Pomenila je še en korak k združitvi zasedenih ozemelj z nemško državo. Podeljevanje nemškega občinskega reda je bilo v pristojnosti šefa civilne uprave. Ta status je podelil občinam, ki so si zelo uspešno prizadevale za čimprejšnjo vključitev v nemško državo. Nemški občinski red so pridobile tudi občine v Mežiški dolini in Dravogradu. Občini Dravograd je šef civilne uprave podelil status nemškega občinskega reda 8. 3. 1943, veljati pa je začel 1. 3. 1943. Bila je prva izmed občin na ozemlju Mežiške doline, ki jim je bil podeljen ta status.²¹ Sredi meseca aprila istega leta, natančneje 13. 4. 1943, pa so pridobile od šefa civilne uprave status nemškega občinskega reda tudi občine Črna na Koroškem, Mežica, Prevalje in Guštanj.²²

Tu bom končal kratek zgodovinski pregled nemške okupacijske uprave na zasedenih ozemljih. Ta malo daljši uvod naj bo kot predstavitev upravne strukture nemške okupacijske oblasti, saj je poznavanje te zelo pomembno pri iskanju arhivskega gradiva nemških okupacijskih oblasti v nemških in avstrijskih arhivih, ker je shranjeno v fondih nekdanjih ustvarjalcev tega gradiva. Ti ustvarjalci pa so bili nemška ministrstva, njihove službe oziroma referati v *gau-ih*, vodstvo *gauov* in samo vodstvo nacistične Nemčije.

Arhivsko gradivo v nemških arhivih

Gradivo nemškega okupatorja, ki je shranjeno v nemškem zveznem arhivu (*Bundesarchiv*), ni shranjeno samo v enem nemškem arhivu, tako da bi hranil vse gradivo iz obdobja nacionalsocializma, ampak je na nekaj lokacijah oziroma izpostavah nemškega zveznega arhiva po Nemčiji, in sicer glede na izvor. Pri tem imam v mislih gradivo nemških civilnih oblasti, gradivo nemških vojaških oblasti ter plakate, fotografije in propagandni material. Arhivsko gradivo nemških civilnih oblasti je shranjeno v izpostavi arhiva Berlin – Lichterfelde. Gradivo nemških vojaških oblasti je shranjeno v izpostavi arhiva v Freiburgu, gradivo propagandne narave, kot so plakati, pa je shranjeno v izpostavi arhiva v Koblenzu. Tovrstna porazdelitev arhivskega gradiva je bila v Nemčiji izvedena v več etapah, nazadnje v obdobju med letoma 2000 in 2010. Takrat so skrčili mrežo arhivov po vsej državi, zato pa je tudi precej arhivskega gradiva prišlo na nove lokacije. Za primerjavo lahko navedem, da je imel nemški arhiv samo v Berlinu do leta 2000 kar 20 lokacij oziroma izpostav. Po letu 2010, ko je bila reorganizacija nemških arhivov končana, pa so vse lokacije združili v eno, v t. i. Berlin Lichterfelde, ki je v prostorih nekdanje vojašnice. Samo iz preostalih berlinskih arhivov so na omenjeno lokacijo prepeljali čez 110 km arhivskega gradiva.²³

Naj izpostavim tudi nekatere omejitve, s katerimi se bo naključni razis-

¹⁹ KDAC, Verordnungs und Amtsblatt, Veldes am 14. November 1942, Stück 24, Durchführungsgsverordnung zur Verordnung über die einföhrung der Deutschen Gemeindeordnung in den besetzten Gebieten Kärntens und Krains, str. 202–208.

²⁰ AS 1692, t. e. 1, An alle politische Kommissare, Veldes, 30. Juni 1941.

²¹ KDAC, Verordnungs und Amtsblatt, Veldes am 8. März 1943, Stück 3, Bekanntmachung, betreffend die verleiung des Rechts der Deutschen gemeindeordnung an gemeinde Unterdrauburg, str. 16.

²² KDAC, Verordnungs und Amtsblatt, Veldes am 13. April 1943, Stück 4, Bekanntmachung, betreffend die verleiungdes Rechts der Deutschen gemeindeordnung an die gemeinden Gutenstein, Prävalli, Mieß und Schwarzbach, str. 21.

²³ Hermann - Lange: *Das Bundesarchiv*, str. 19.

kovalec srečal, preden bo lahko brskal po tamkajšnjem arhivskem gradivu. V okviru raziskav za potrebe doktorske disertacije sem pregledal in preučil večino v nadaljevanju naštetih fondov arhivskega gradiva. Gradivo je možno iskati v spletnem vodniku po fondih, vendar je pred obiskom vsake izpostave arhiva smiselno povprašati tamkajšnje arhivarje, ali je arhivsko gradivo, ki smo ga našli v spletnem vodniku, shranjeno pri njih. Spletni vodnik po fondih ne razkriva lokacije oziroma izpostave arhiva, kjer je gradivo. Velik del tega gradiva je dostopen na mikrofilmih in na mikrofilmskih listih oziroma t. i. mikrofiših. Zato imajo tudi ustrezno veliko število mirkočitalcev, uporabnik pa jih lahko uporablja brez poprejšnjega naročila. Manjši del fondov je dostopen le v izvorni obliki. Gradivo je v največjem delu napisano v nemškem jeziku. Arhivsko gradivo, kot so plakati, pa je dostopno tudi prek spleta, vendar se je potrebno pred uporabo registrirati.²⁴ Fondi, naštetih v nadaljevanju, so navedeni v nemškem jeziku, kakor so v imenovani v vodniku po arhivskem gradivu. Tako bodo najlažje dosegljivi morebitnim naslednjim raziskovalcem. Za naziv arhiva *Bundesarchiv* je uporabljena kratica BArch, okrajšava naziva arhiva, ki jo je predpisal Arhiv.

V izpostavi nemškega zveznega arhiva Berlin Lichterfelde so ti fondii in dokumenti, ki se nanašajo na zasedeno slovensko ozemlje. Našteti so po območjih njihovega nastanka:

Ministrstvo za finance / Reichsfinanzministerium:

- ⊗ Bundesarchiv (dalje BArch), (Ime fonda) R 2 Reichsfinanzministerium, (Signatura) R 2/4245, (Vsebina) Schuldenwesen des Auslands, Abfindung der Inhaber von Obligationen der österreichischen Aktiengesellschaft Eisenbahnen Zeltweg-Wolfsberg und Unterdrauburg-Wöllen.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/9181, Allgemeine Angelegenheiten der Reichsbauverwaltung. Organisation und Geschäftsbetrieb, Behandlung von Verschluss-Sachen, Vorläufige Verwaltung der Untersteiermark, Kärntens und der Krain.- Erlasse des Führers vom 14. Apr. 1941.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/11867, Allgemeine innere Verwaltung, Jugoslawien.- Gebietsabtretungen an die Südsteiermark, an Kärnten und Krain.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/11868, Allgemeine innere Verwaltung, Kärnten, Krain, Untersteiermark, Bereitstellung von Geldmitteln zur Einrichtung von Zivilverwaltungen in den besetzten, ehemals jugoslawischen Gebieten, 1941.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/12695, Höhere Schulen, Finanzierung der Zivilverwaltung in der Untersteiermark, Kärnten und Krain, 1942.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/13561, Sonstige öffentliche Kreditanstalten, Bankwesen und Bankenlage im allgemeinen, Kärnten.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/13614, Sonstige öffentliche Kreditanstalten, Bankwesen und Bankenlage im allgemeinen, Banken-, Sparkassen, Devisenangelegenheiten hinsichtlich der vermögensrechtlichen Auseinandersetzung über den ehemaligen Jugoslawischen Staat, Verordnungs- und Amtsblatt des Chefs der Zivilverwaltung in den besetzten Gebieten Kärntens und Krains, Jg. 1941 und 1942.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/14570, Währung in Jugoslawien.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/15442a, Stützungsmaßnahmen

²⁴ Spletni vodnik oziroma iskalec arhivskega gradiva je dostopen na spletni strani <http://www.argus.bundesarchiv.de/>. Gradivo, kot so fotografije in plakati, pa je dostopno na spletni strani http://www.bild.bundesarchiv.de/index.php?switch_lang=de.

des Reichs für Metallerzgruben und Metallhütten, Bleiberger Bergwerksunion, Klagenfurt.

- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/17813a, Sachbetreffe und Firmen A - B, v. a. Aluminiumwirtschaft (F 60), Nutzung der Wasserkraft für die Elektrizitätsversorgung in Kärnten.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/17857, Reichsgau Sudetenland, Reichswirtschaftshilfe für Untersteiermark, Kärnten und Krain.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/18900, Sonstige soziale Maßnahmen (v. a. Berufsausbildung, Familien, Kleinrentner), Einführung des Landarbeiterwohnungsbaus in den besetzten Gebieten der Untersteiermark, Kärntens und Krains.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/20913, Verwaltungsangelegenheiten der Körperschaftssteuer, Veranlagung für 1941 für das Altreich, die ein- und angegliederten Gebiete sowie die besetzten Gebiete Kärntens und Krains.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/21539, Wirtschaftswesen, Sachbetreffen A-Z, Förderung der Wirtschaft in der Untersteiermark, Kärnten und Krain.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/21582, Wirtschaftswesen, Sachbetreffen A-Z, Brennstoffmangel im Gau Kärnten.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/22122, Rechte und Pflichten der Beamten, Kärnten und Krain.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/22153, Rechte und Pflichten der Beamten, Reichsgau Kärnten.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/22315, Besoldung, Orte in der Untersteiermark, Kärnten und Krain.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/25009, R 2/25010, R 2/25011, R 2/25012, R 2/25015, R 2/25017 Haushaltsrecht, Beiheft 15: Ehemals jugoslawische Gebiete (Untersteiermark, Kärnten, Krain).
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/25166, Wehr- und Kriegswirtschaftliche Maßnahmen, Gemeinschaftshilfe der gewerblichen Wirtschaft - Allgemeines, Beihilfegewährung im Elsaß, in Lothringen, in der Untersteiermark und den besetzten Gebieten Kärntens und Krains, 1942.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/27751, Geschäftsbereich des Reichsministeriums für Ernährung und Landwirtschaft einschließlich Reichsforstverwaltung, Kassel, Köln, Kärnten.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/27747, R 2/27747a, Geschäftsbereich des Reichsministeriums für Ernährung und Landwirtschaft einschließlich Reichsforstverwaltung, Elsaß, Hamburg, Hessen, Kärnten.
- ⊗ BArch, R 2 Reichsfinanzministerium, R 2/27807, Geschäftsbereich des Reichsministeriums für Ernährung und Landwirtschaft einschließlich Reichsforstverwaltung, Orte K, Klagenfurt, Kaar, Kosten, Klausenau.

Ministrstvo za promet – nemške železnice / Reichsverkehrsministerium, Eisenbahnen/Deutsche Reichsbahn:

- ⊗ BArch, R 5 Reichsverkehrsministerium, R 5/3347, Freifahrwesen, Freifahrwesen und Fahrvergünstigungen in Österreich, Untersteiermark, Kärnten und Krain sowie im Sudetengau.
- ⊗ BArch, R 5 Reichsverkehrsministerium, R 5/3292, Verpflichtungen aus dem Finanzausgleich mit übernommenen Eisenbahnverwaltungen, Untersteiermark, Kärnten und Krain.
- ⊗ BArch, R 5 Reichsverkehrsministerium, R 5/3271, Allgemeines, Kroatien (Untersteiermark, Kärnten und Krain).
- ⊗ BArch, R 5 Reichsverkehrsministerium, R 5/22998, Abgaben, Gebühren und Steuern, Einheitsbewertung von Grundstücken mit Baracken für

Zwangsarbeiter und Kriegsgefangene im Elsaß, in Lothringen, Luxemburg, der Untersteiermark, Kärnten und Krain.

- ⊗ BArch, R 5 Reichsverkehrsministerium, R 5/3321, Eisenbahnrecht, Untersteiermark, Kärnten, Krain.
- ⊗ BArch, R 5 Reichsverkehrsministerium, R 5/23047, Besoldungswesen, Nebeneinnahmen, Karte der Eisenbahnlinien in der Untersteiermark, Kärnten und Krain.

Državna pisarna / Reichskanzlei («Neue Reichskanzlei»)

- ⊗ BArch, R 43 Reichskanzlei, R 43-II/137, Reichs- und Staatsangehörigkeit (1919–1945), Erwerb der Staatsangehörigkeit in den befreiten Gebieten der Untersteiermark, Kärnten und Krain vom 14. Okt. 1941.
- ⊗ BArch, R 43 Reichskanzlei, R 43-II/170, Kirche (1919–1944), Kirchenverhältnisse (insbes. evangelische) im Reichsgau Wartheland und in den Reichsgauen Steiermark und Kärnten 1940–1943.
- ⊗ BArch, R 43 Reichskanzlei, R 43-II/413a, Pass- und Fremdenwesen (1919–1945), Reiseverkehr mit dem Reichskommissariat Ukraine, mit Untersteiermark, Kärnten und Krain, mit Belgien, Frankreich und Italien 1940–1943.
- ⊗ BArch, R 43 Reichskanzlei, R 43-II/425a, Beamtenwesen (1919–1945), Ernennungsrecht für Beamte in der Untersteiermark und in den besetzten Gebieten Kärntens und Krains 1943.
- ⊗ BArch, R 43 Reichskanzlei, R 43-II/616a, Allgemein, Reisebeihilfen für in der Untersteiermark und in den besetzten Gebieten Kärntens und Krains eingesetzte verheiratete Polizeibeamte.
- ⊗ BArch, R 43 Reichskanzlei, R 43-II/627, Einzelne Gebiete (nach Alphabet), Ortsklasseneinteilung in der Untersteiermark, Kärnten und Krain; dabei Karten zur Verwaltungsgliederung 1942–1944.
- ⊗ BArch, R 43 Reichskanzlei, R 43-II/644a, Reichsverteidigung, Luftkrieg, militärische Besatzung und Sonstiges, Behandlung volks- und staatsfeindlichen Vermögens in den besetzten Gebieten Kärntens und Krains (nur: Vermögen des ehem. jugoslawischen Staates, des Königshauses und des ehem. Draubanates).
- ⊗ BArch, R 43 Reichskanzlei, R 43-II/942a, Schulwesen (1919–1945), Förderung der Hochschulen in den Reichsgauen Niederdonau, Oberdonau, Kärnten, Steiermark und Tirol nach einem Wunsch Hitlers.
- ⊗ BArch, R 43 Reichskanzlei, R 43-II/1308c, Militär (1919–1945), Reichsarbeitsdienstpflicht.

Ministrstvo za prosveto in propagando / Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda:

- ⊗ BArch, R 55 Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda, R 55/725, R 55/516, Haushaltsmittel für einzelne Propagandasparten, Aktivpropaganda und Volkstumspropaganda. Ausgaben der Reichspropagandaämter und der Abteilung Ost, Grenzlandarbeit in Kärnten, 1938–1942 in Bandenbekämpfung im Reichsgau Kärnten, 1944.
- ⊗ BArch, R 55 Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda, R 55/1395, R 55/602, R 55/601, Propagandaerkundung und -auswertung, Meldungen, »Die Parole des Monats«, Mitteilungsblatt des Gaues Kärnten, Jg. 1942, Folge 1, RPA Kärnten (Klagenfurt) Propaganda im Altgau Kärnten, im doppelsprachigen Gebiet und im Oberkrain, Juli 1944; Personen aus Kärnten, Bekanntgabe von Standgerichtsurteilen.
- ⊗ BArch, R 55 Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda, R 55/20818, Propagandaerkundung und -auswertung, Meldungen, Bericht

des Leiters des Reichspropagandaamtes Kärnten und der Propaganda-Abteilung beim Obersten Kommissar der Operationszone »Adriatisches Küstenland«.

Kulturna zbornica / Reichskulturkammer - Zentrale einschließlich Büro Hinkel:

- ⊙ BArch, R 56-I Reichskulturkammer, R 56-I/244, Zentrale einschließlich Büro Hinkel, Haushalt, Hessen-Nassau, Kärnten, Köln-Aachen, Kurhessen, Mainfranken.
- ⊙ BArch, R 153 Publikationsstelle Berlin-Dahlem, R 153/1510, Pflege von Beziehungen, ideelle und finanzielle Förderung des Deutschtums und von deutschen Forschern und Einrichtungen in Osteuropa, Enthält u.a.: »Die Windischen in Steiermark und Kärnten«.

Računsko sodišče / Rechnungshof des Deutschen Reiches:

- ⊙ BArch, R 2301 Rechnungshof des Deutschen Reiches, R 2301/1969, Fachakten, Südostgebiete.- Untersteiermark, Kärnten und Krain, Ungarn.
- ⊙ BArch, R 2301 Rechnungshof des Deutschen Reiches, R 2301/2802, R 2301/2803, R 2301/2804, Rechnungskontrolle in den einzelnen Staaten und Ländern, Untersteiermark, Kärnten und Krain.
- ⊙ BArch, R 2301 Rechnungshof des Deutschen Reiches, R 2301/3635, Prüfungsakten, Kärnten in Klagenfurt.- Rechnungsjahr 1942.
- ⊙ BArch, R 2301 Rechnungshof des Deutschen Reiches, R 2301/6541, R 2301/6542, R 2301/6543, Reichswirtschaftshilfe, Reichswirtschaftshilfe in den besetzten ehemals österreichischen Gebieten der Untersteiermark, Kärnten und Krains.
- ⊙ BArch, R 2301 Rechnungshof des Deutschen Reiches, R 2301/7094, Prüfungsakten, Kärnten- Rechnungsjahr 1939–1940.
- ⊙ BArch, R 2301 Rechnungshof des Deutschen Reiches, R 2301/8127, Reich und Länder, Reichsreform, eingegliederte und besetzte Gebiete.
- ⊙ BArch, R 2301 Rechnungshof des Deutschen Reiches, R 2301/8339, Zeitungsausschnittsammlung, Reichsverfassung, Reich, Länder und Gemeinden, Rechtswesen, eingegliederte und besetzte Gebiete, Untersteiermark, Kärnten und Krain, 1941–1943.

Ministrstvo za gospodarstvo / Reichswirtschaftsministerium:

- ⊙ BArch, R 3101 Reichswirtschaftsministerium, R 3101/9877, Gauwirtschafts- und Wirtschaftskammern, Kärnten – Klagenfurt.
- ⊙ BArch, R 3101 Reichswirtschaftsministerium, R 3101/30386, Eisen- und Metallerze, Mitteleuropäische Bergwerks GmbH, Klagenfurt (früher Miess bei Prävali, Kärnten).
- ⊙ BArch, R 3101 Reichswirtschaftsministerium, R 3101/30785, Steine und Erden (auch Ausland), Glimmer.- Bewirtschaftung, Rohstoffsicherung, Arbeitseinsatz, besonders in Osteuropa und Skandinavien, Partisanenkämpfe in Kärnten 1944.

Ministrstvo za prehrano in kmetijstvo / Reichsministerium für Ernährung und Landwirtschaft:

- ⊙ BArch, R 3601 Reichsministerium für Ernährung und Landwirtschaft, R 3601/3429, Lebens- und Futtermittelwirtschaft.- Allgemeines, v.a. Ernährungssicherung, Landwirtschaftskammer für Kärnten, Errichtung, Organisation und Geschäftsordnung.

Ministrstvo za delo / Reichsarbeitsministerium:

- ⊙ BArch, R 3901 Reichsarbeitsministerium, R 3901/20146, Erlasse, Schnellbriefe, Anordnungen, Durchführungsbestimmungen, Erlasse des Führers vom 14. Apr. 1941 über die vorläufige Verwaltung in der Untersteiermark, in den besetzten ehemals österreichischen Gebieten Kärntens und der Krain über die Erteilung von Weisungen an die Chefs der Zivilverwaltung in den besetzten ehemals österreichischen Gebieten der Untersteiermark, Kärntens und der Krain durch den Beauftragten für den Vierjahresplan, über die Festigung deutschen Volkstums in diesen Gebieten, 1941.

Generalna inšpekcija za nemške ceste / Generalinspektor für das Deutsche Straßenwesen:

- ⊙ BArch, R 4601 Generalinspektor für das deutsche Straßenwesen, R 4601/277, Technische Ausführung des Streckenbaus und Durchführung von Baumaßnahmen, Kärnten.
- ⊙ BArch, R 4601 Generalinspektor für das deutsche Straßenwesen, R 4601/101, Allgemeine Verwaltungsangelegenheiten der Landstraßen I. und II. Ordnung, Österreich, Kärnten, Wien.
- ⊙ BArch, R 4601 Generalinspektor für das deutsche Straßenwesen, R 4601/1690, Bauvorhaben, »Straßenverkehrstechnische Erschließung Kärntens«.- Arbeit von Franz Fuß, Leiter der Unterabteilung für Straßenwesen des Reichsstatthalters in Kärnten.

Ministrstvo za pošto / Reichspostministerium:

- ⊙ BArch, Reichspostministerium, R 4701/13939, 3.5. Warte- und Ruhestands- sowie Hinterbliebenenangelegenheiten, Versorgungsangelegenheiten der Volksdeutschen aus der Untersteiermark, Kärnten und der Krain.
- ⊙ BArch, Reichspostministerium, R 4701/13985, 3.3. Besoldung und Vergütung, Eingruppierung der volksdeutschen Beamten in der Steiermark, in Kärnten u. in der Krain in die Bes. O.- Allgemeines.

Podjetje Bank der Deutschen Luftfahrt AG / Bank der Deutschen Luftfahrt AG:

- ⊙ BArch, R 8121 Bank der deutschen Luftfahrt AG, R 8121/334, Firmen A–Z, Georg Graf von Thurn'sches Stahlwerk Streiteben AG, Gutenstein/Kärnten (Tochtergesellschaft der Böhler & Co. AG, Wien).

Državni zakladnik stranke NSDAP / Reichsschatzmeister der NSDAP:

- ⊙ BArch, NS 1 Reichsschatzmeister der NSDAP, NS 1/109, NS 1/114, Finanzplanung der Gaue, Essen – Kärnten.
- ⊙ BArch, NS 1 Reichsschatzmeister der NSDAP, NS 1/1286, Hauptamt III – Zentralpersonalamt, Gehaltserhöhungen im Bereich der Gauleitung Kärnten ab 1. Apr. 1940 (Namensliste).
- ⊙ BArch, NS 1 Reichsschatzmeister der NSDAP, NS 1/1355, NS-Frauensschaft, Gaue Hessen-Nassau und Kärnten.
- ⊙ BArch, NS 1 Reichsschatzmeister der NSDAP, NS 1/1362, Angeschlossene Verbände, Gaue Essen, Franken, Halle-Merseburg, Hamburg, Süd-Hannover, Hessen-Nassau und Kärnten.
- ⊙ BArch, NS 1 Reichsschatzmeister der NSDAP, NS 1/2481, Reichsjugendführung, Gebiet (31) Kärnten.
- ⊙ BArch, NS 1 Reichsschatzmeister der NSDAP, NS 1/2820, Hauptamt III –

Zentralpersonalamt, Gau Kärnten.

- ⊗ BArch, NS 1 Reichsschatzmeister der NSDAP, NS 1/3632, NS 1/3633, NS 1/3634, Aufnahmeanträge (Namentliche Listen), Gau Kärnten.
- ⊗ BArch, NS 1 Reichsschatzmeister der NSDAP, NS 1/3815, Anträge, An- und Abmeldungen.- Allgemeines und Einzelfälle, Gau Kärnten - Aufstellung über die Mitglieder in den Ortsgruppen.

Urad strankine pisarne / Partei-Kanzlei der NSDAP:

- ⊗ BArch, NS 6 Partei-Kanzlei, NS 6/75, Ernährung und Landwirtschaft.
- ⊗ BArch, NS 6 Partei-Kanzlei, NS 6/334, 1941, Statistik über kirchliche Verhältnisse in den Reichsgauen Wien, Niederdonau, Oberdonau, Salzburg, Tirol-Vorarlberg, Steiermark und Kärnten.
- ⊗ BArch, NS 6 Partei-Kanzlei, NS 6/340, 1943, Volkspolitische Gleichsetzung des gemischtsprachigen Gebietes des Gaues Kärnten.
- ⊗ BArch, NS 6 Partei-Kanzlei, NS 6/390, Geld- und Kapitalmarkt, Währungsumstellung in Kärnten, Krain und Untersteiermark.
- ⊗ BArch, NS 6 Partei-Kanzlei, NS 6/816, Schule und Hochschule,
- ⊗ BArch, NS 6 Partei-Kanzlei, NS 6/821, 1941, Einreise in die besetzten ehemaligen österreichischen Gebiete der Untersteiermark, Kärnten und Krain.
- ⊗ BArch, NS 6 Partei-Kanzlei, NS 6/821, 1941, Parteiaufbau in den besetzten Gebieten der Untersteiermark, Kärntens und der nördlichen Krain.
- ⊗ BArch, NS 6 Partei-Kanzlei, NS 6/866, Führerkorps der NSDAP, Besetzung der Gauleiterstellen in den Gauen.

Vodja propagande v stranki NSDAP / Reichspropagandaleiter der NSDAP:

- ⊗ BArch, NS 18 Reichspropagandaleiter der NSDAP, NS 18/337, Rundfunk, Rundfunkversorgung des Gaues Kärnten, Dez. 1941.
- ⊗ BArch, NS 18 Reichspropagandaleiter der NSDAP, NS 18/860, Reichspropagandaleiter, Stabsleiter: Allgemeines und Dienststellenverwaltung, Ernennung von Friedrich Rainer zum Gauleiter von Kärnten, 1941.
- ⊗ BArch, NS 18 Reichspropagandaleiter der NSDAP, NS 18/981, Einzelne Gaue, Kärnten.

Štab državnega vodje SS / Persönlicher Stab Reichsführer-SS:

- ⊗ BArch, NS 19 - Persönlicher Stab Reichsführer-SS, NS 19/166, Landbeschaffung in Kärnten aus kirchlichem Besitz (Fernschreiben des Gauleiters und Reichsstatthalters in Kärnten, Rainer).
- ⊗ BArch, NS 19 - Persönlicher Stab Reichsführer-SS, NS 19/1676, Einschränkung und Stilllegung nicht kriegswichtiger Aufgaben sowie Personalabbau beim Reichskommissar für die Festigung deutschen Volkstums.
- ⊗ BArch, NS 19 - Persönlicher Stab Reichsführer-SS, NS 19/2251, (... Ausbau der Straßen und Pässe in Kärnten und Oberkrain, Dez. 1942).
- ⊗ BArch, NS 19 - Persönlicher Stab Reichsführer-SS, NS 19/2378, Aussiedlung der Slowenen und Ansiedlung der Gottschee-Deutschen in der Untersteiermark und in Krain.
- ⊗ BArch, NS 19 - Persönlicher Stab Reichsführer-SS, NS 19/3873, Personenbezogene Vorgänge (Inland) »Besonderes«.- Einzelfälle.

Glavni urad stranke NSDAP za lokalno politiko / Hauptamt für Kommunalpoli-

tik:

- ⊗ BArch, NS 25 Hauptamt für Kommunalpolitik, NS 25/238, NS 25/239, NS 25/396, Gau Kärnten, Gauamtlicher Schriftwechsel- Tätigkeitsberichte und Schriftwechsel mit den Gauämtern sowie mit Institutionen und Personen in den Gaubereichen in Personelle Angelegenheiten der Gauämter in den Gauen.
- ⊗ BArch, NS 25 Hauptamt für Kommunalpolitik, NS 25/827, Zentralamt, Kommunalpolitik in den neuen Gebieten des Gaues Kärnten.

Arhiv stranke NSDAP / Hauptarchiv der NSDAP:

- ⊗ BArch, NS 26 Hauptarchiv der NSDAP, NS 26/143, Gaue und Kreise, Gau Kärnten.
- ⊗ BArch, NS 26 Hauptarchiv der NSDAP, NS 26/2123, Alltag im Dritten Reich, Reichs-Spinnstoff-Sammlung im August 1941 – Plakate.

Po reorganizaciji nemškega zveznega arhiva od leta 2000 do 2010 je bilo gradivo propropagandnega značaja, predvsem plakati, preneseno iz ostalih izpostav arhiva in shranjeno v izpostavi nemškega arhiva v Koblenzu. Gradivo, ki je shranjeno v izpostavi arhiva v Koblenzu in se nanaša na nemško okupacijo slovenskega prostora med drugo svetovno vojno, je naslednje:

Nationalsozialistično gospostvo v Nemčiji in Evropi / Nationalsozialistische Herrschaft in Deutschland und Europa:

- ⊗ BArch, Plak 3 Nationalsozialistische Herrschaft in Deutschland und Europa, Plak 3/3/55/01 bis 29, Besetzte Gebiete in Südeuropa, Chef der Zivilverwaltung in den besetzten Gebieten Kärntens und Krains.
- ⊗ BArch, Plak 3 Nationalsozialistische Herrschaft in Deutschland und Europa, Plak 3/3/56/01 bis 64, Besetzte Gebiete in Südeuropa, Reichspropagandaamt Kärnten, Gaupropagandaamt Kärnten.
- ⊗ BArch, Plak 3 Nationalsozialistische Herrschaft in Deutschland und Europa, 3/3/53/01 bis 67, Chef der Zivilverwaltung in der Untersteiermark, Höherer SS- und Polizeiführer im Wehrkreis XVIII, nachgeordnete Behörden.

Arhivsko gradivo, ki je nastalo pri delovanju nemških vojaških in policijskih oblasti, je shranjeno v izpostavi arhiva v Freiburgu. Fondi, zanimivi za proučevanje nemške okupacije na slovenskih tleh med drugo svetovno vojno, so naslednji:

Urad vojaškega poveljstva / Allgemeines Heeresamt:

- ⊗ BArch, RH 15 OKH/Allgemeines Heeresamt, RH 15/107K, Anschluß Österreichs, Skizzen zum alten und neuen Grenzverlauf des Deutschen Reiches zu Kärnten und der Steiermark, 30. Apr. 1944.

Generalštab nemške vojske / Generalstab des Heeres:

- ⊗ BArch, RH 2 Oberkommando des Heeres/Generalstab des Heeres, RH 2/688, Besetzung und Aufteilung Jugoslawiens, Grenzziehung zu Kärnten und der Steiermark sowie Abgrenzung des deutschen und des italienischen Besatzungsgebietes.

Poveljstvo nemške vojske / Wehrmachtführungsstab:

- ⊙ BArch, RW 4 Oberkommando der Wehrmacht/Wehrmachtführungsstab, RW 4/147, Organisation, Dienstanweisung für Militärbevollmächtigte in den besetzten Gebieten (Entwurf, 22. Feb. 1941 Führererlaß über die vorläufige Verwaltung in den besetzten ehemals österreichischen Gebieten Kärnten und der Krain, 14. Apr. 1941).

Oborožitvena inšpekcija / Rüstungsinspektionen:

- ⊙ BArch, RW 20 Rüstungsinspektionen, RW 20-18/22, Rüstungsinspektion XVIII (Salzburg), Sabotage bei der KIG, Assling am 3. Apr. 1944 Lage in Oberkrain/Kärnten« Kärnten Bandenunruhen« im Mießtal, Überfall auf die Mitteleuropäische Bergwerks-AG in Mieß, 4. Mai 1944.

Oborožitveno poveljstvo Gradec / Rüstungskommando Graz:

- ⊙ BArch, RW 21-24 Rüstungskommando Graz, RW 21-24/10, Rüstungskommando Graz, Bericht über den Stand der Energieversorgung in Kärnten.

Oborožitveno poveljstvo Celovec / Rüstungskommando Klagenfurt:

- ⊙ BArch, RW 21-33 Rüstungskommando Klagenfurt, RW 21-33/8, Rüstungskommando, Sitzung der Unterkommission Kärnten der Rüstungskommission XVIII Klagefurt.
- ⊙ BArch, RW 21-33 Rüstungskommando Klagenfurt, RW 21-33/13, Rüstungskommando, Klagenfurt, Kärnten - Strassenverkehrslage.
- ⊙ BArch, RW 21-33 Rüstungskommando Klagenfurt, RW 21-33/14, Rüstungskommando Klagenfurt, Kärnten - Schadensbericht über Fliegerangriffe am 25. Juli 1944.

Policijske postaje v Jugoslaviji / Polizeidienststellen in Jugoslawien:

- ⊙ BArch, R 70-Jugoslawien Deutsche Polizeidienststellen in Jugoslawien, R 70-Jugoslawien/9, R 70-Jugoslawien/10, R 70-Jugoslawien/11, Höherer SS- und Polizeiführer im Wehrkreis XVIII.
- ⊙ BArch, R 70- Jugoslawien Deutsche Polizeidienststellen in Jugoslawien, R 70-Jugoslawien/12, R 70-Jugoslawien/13, R 70-Jugoslawien/14, KdS in den besetzten Gebieten Kärnten und Krain,
- ⊙ BArch, R 70-Jugoslawien Deutsche Polizeidienststellen in Jugoslawien, R 70-Jugoslawien/15 (ter vsi naslednji do vključno številke 28) und R 70-Jugoslawien/101, R 70-Jugoslawien/102, R 70-Jugoslawien/103, Befehlshaber der Ordnungspolizei Alpenland und Gendarmerie,

Naj izpostavim še eno vrsto arhivskega gradiva, ki pa ga sicer nismo našli v nemških arhivih, ampak v avstrijski nacionalni knjižnici na Dunaju (*Österreichische Nationalbibliothek*). To gradivo je poseben uradni list, ki ga je nemška okupacijska oblast izdajala samo za območje Mežiške doline. Uradni listi se je imenoval *Verordnungs- und Amtsblatt des Chefs der Zivilverwaltung für die besetzten Gebiete Kärntens und Krains, Nur gültig für den Bereich des politischen Kommissars in Unterdrauburg* oziroma *Uradni list šefa civilne uprave za zasedena območja Koroške in Kranjske, veljaven samo na področju političnega komisarja v Dravogradu*. Samostojen uradni list za Mežiško dolino so nemške oblasti izdajale samo do konca leta 1941. Takrat so ga zaradi racionalizacije ukinili. Izdajanje določil v povezavi z Mežiško dolino pa so prevzeli uradni list šefa

civilne uprave za zasedena območja Koroške in Kranjske, uradni list deželnega okrožja Wolfsberg in uradni list deželnega okrožja Velikovec.

Sklep

Med vzroki za to, da je toliko gradiva o nemški okupaciji slovenskega ozemlja v nemških arhivih, je gotovo najpomembnejši ta, da je bila nacistična Nemčija po svoji ureditvi na prvi pogled precej regionalizirana država, torej razdeljena na *gaue* in province, in naprej na okrožja. A hkrati je bila tudi zelo centralizirana, saj je bila vsa izvršilna oblast skoncentrirana v državnih namestnikih oziroma *gauleiterjih*, ki so bili vodje gauov, ter šefih civilnih uprav zasedenih območij, ki pa so bili neposredno podrejeni eni osebi, to je Adolfu Hitlerju. Zato ne preseneča, da sta šef civilne uprave za zasedena območja Koroške in Kranjske in šef civilne uprave za Spodnjo Štajersko pri izvajanju nemške okupacijske politike sodelovala z najvišjimi državnimi in strankarskimi organi ter celo s samim Hitlerjem, ki sta mu bila sicer neposredno podrejena. O tem priča tudi precej korespondenčnega gradiva, nastalega med okupacijskimi oblastmi na slovenskih tleh, in vodstvom nemške države v Berlinu. Zato tudi ne preseneti, da je prav v nemških arhivih toliko arhivskega gradiva v zvezi z nemško okupacijo na Slovenskem med drugo svetovno vojno. Upam, da sem s skromnim prispevkom nekoliko približal in populariziral med raziskovalci gradivo nemških civilnih oblasti, ki se nanaša na nemško zasedbo slovenskih dežel med drugo svetovno vojno in je shranjeno v nemških arhivih. Zaradi odaljenosti nemških arhivov bi ob kakšnem ugodnejšem času kazalo to gradivo v obliki kopij prepeljati v slovenske arhive in s tem dopolniti vrzel, ki se zagotovo kaže v zvezi s tovrstnim gradivom nemških okupacijskih oblasti.

VIRI IN LITERATURA

VIRI

Arhiv Republike Slovenije (AS)

- AS 1692, Občina Guštanj (1941–1945), t. e. 1

Österreichische Nationalbibliothek (ÖNB)

- Verordnungs- und Amtsblatt des Chefs der Zivilverwaltung für die besetzten Gebiete Kärntens und Krains, Nur gültig für den Bereich des politischen Kommissars in Unterdrauburg, (= Verordnungs), Klagenfurt, 23. Mai 1941, Stück 3
- Verordnungs, Nur gültig für den Bereich des politischen Kommissars in Unterdrauburg, Klagenfurt, 30. Oktober 1941, Stück 21

Bundesarchiv Koblenz (BArch)

- R2301/1969, Eingliederung von 4 bisher jugoslawischen Gemeinden in das Reichsgebiet, Berlin 18.6.1941

Koroški deželni arhiv Celovec (KDAC)

- Verordnungs und Amtsblatt des Chefs der Zivilverwaltung für die besetzten Gebiete Kärntens und Krains, Nicht gültig für den Bereich des politischen Kommissars in Unterdrauburg, (= Verordnungs und Amtsblatt), Veldes am 1. August, 1941, Stück 19
- Verordnungs und Amtsblatt, Klagenfurt am 14. Jänner, 1942, Stück 1
- Verordnungs und Amtsblatt, Veldes am 14. November 1942, Stück 24

- ◊ Verordnungs und Amtsblatt, Veldes am 8. März 1943, Stück 3
- ◊ Verordnungs und Amtsblatt, Veldes am 13. April 1943, Stück 4.

LITERATURA

Ferenc Tone: *Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941–1945*. Maribor: Obzorja, 1968 (Knjižnica NOV in POS; 35).

Ferenc Tone: Okupacijska uprava na Slovenskem in njeno gradivo. V: *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja* 20 (1980), št. 1–2, str. 31–56.

Hermann, Tobias - Lange, Manuela: *Das Bundesarchiv: Dienstleister für Forschung, Öffentlichkeit und Verwaltung*. Koblenz: Bundesarchiv, 2012.

Stückler Valentin: *Duhovnik med okupacijo in revolucijo. Spomini nemškega župnika v Mežiški dolini iz vojnih in prvih povojnih let*. Celovec: Mohorjeva družba, 1987.

Žolnir, Bogdan - Pavlin, Mile: *Protifašistični odpor. Koroška – od začetkov vstaje do konca leta 1943*. Celovec: Drava, 1994.

ZUSAMMENFASSUNG

DAS BESETZTE SLOWENISCHE GEBIET BETREFFENDES ARCHIVGUT DER DEUTSCHEN BESATZUNGSMACHT IN AUSLÄNDISCHEN ARCHIVEN UND BIBLIOTHEKEN

Anfang April 1941 waren die Vorbereitungen Nazideutschlands auf den Krieg gegen das damalige Königreich Jugoslawien auf dem Höhepunkt. Der deutsche Angriff begann daraufhin am 6. April 1941, und schon nach 14 Tagen kapitulierte die jugoslawische Armee. Der jugoslawische Staat wurde außer von Deutschland auch vom Königreich Italien und vom Königreich Ungarn angegriffen. Die deutsche Besatzungsmacht besetzte im slowenischen Gebiet Spodnja Štajerska (Untersteiermark), Gorenjska (Oberkrain), das Mießtal und vier Dörfer in Prekmurje (Übermurgebiet). Nach einer interimistischen Militärverwaltung wurden diese Gebiete der deutschen Zivilverwaltung unterstellt, Oberkrain mit dem Mießtal und die Untersteiermark einer Sonderverwaltung. Diese zwei Gebiete der Zivilverwaltung wurden von zwei Chefs geleitet, die Hitler unmittelbar unterstellt waren und auch von Hitler ernannt wurden. Die deutschen Ministerien und Institutionen der NSDAP errichteten in diesen Gebieten eigene Außenstellen und halfen so bei deren Okkupation und Germanisierung. Gerade aufgrund der institutionellen Verbindungen des besetzten slowenischen Gebiete mit den NS-staatlichen Institutionen ist heute in deutschen Archiven viel Archivgut erhalten, das die deutsche Besatzung betrifft. Nach der Reorganisation der Archivtätigkeit in Deutschland zwischen den Jahren 2000 und 2010 wurde das Archivgut der deutschen Zivilverwaltungen in einer Außenstelle des Deutschen Bundesarchivs Berlin Lichterfelde, das Material der deutschen Militärbehörden in einer Außenstelle des Archivs Freiburg und das Propagandamaterial wie etwa Plakate und Bekanntmachungen in einer Außenstelle des Archivs Koblenz aufbewahrt. Außer dem in den deutschen Archiven aufbewahrten Material ist für die deutsche Besatzung der slowenischen Gebiete auch das Archivgut von Bedeutung, das die Österreichische Nationalbibliothek Wien aufbewahrt. Dieses Material ist vor allem in Form von Amtsblättern erhalten, die von den deutschen Behörden in den besetzten slowenischen Gebieten herausgegeben wurden. Besonders interessant ist das von der deutschen Besatzungsmacht im Jahr 1941 herausgegebene Amtsblatt für das Mießtal.